

EFORTUL MILITAR AL POPULAȚIEI ROMÂNEȘTI DIN PLASA CEHU SILVANIEI ÎN TIMPUL MARELUI RĂZBOI

Augustin Leontin GAVRA

Abstract: *(The military effort of the romanian population from Cehu Silvaniei's region during the World War I). World War I was the most important historical event that humanity had to confront at the beginning of the 20th century. World War I was unleashed by the Austro-Hungarian Empire in 1914, due to this fact an important amount of people from the bicefal monarchy was enroll into the army. In this context, the inhabitants of the Cehu Silvaniei's region, that at the moment belonged to Hungaria, had to enroll into the army.*

During the five years, that the war continued, the soldiers from the Cehu Silvaniei's region, had participated at very difficult battles on the east front and on the west front. Although an important number of soldiers had managed to return safely at their homes, a lot of them had lost their lives, and others had returned with serious injuries or disabled. Regarding to the war heroes situation, in 17 localities from Cehu Silvaniei's region we have registered a number of 149 romanian war heroes. At the hard sufferings that the soldiers had to endure on the battle court, were added the difficulties that the civil population was enduring at home, due to the lack of men and their contribution. The big number of widows and orphans, that was registered in Cehu Silvaniei's region, had a very negative consequence on the economy and so the military effort, to sustain the Word War, was even bigger. The improvement of the economic situation by offering land, pensions or other kind of social help, from the state's institutions, for the population, and the accomplishment of the Big National Union, had enforced the national feeling that the entire military effort was not in vain, and their descendants will have a dignified existence in the Romanian Kingdom.

Keywords: *Cehu Silvaniei's region, World War I, war heroes, widows of the war heroes, orphans.*

Datorită luptei dintre marile puteri europene pentru împărțirea lumii și a coloniilor, timp de aproape 5 ani s-a desfășurat Primul Război Mondial. Declanșat în anul 1914, după asasinarea prințului moștenitor austriac, Franz Ferdinand, acesta a dus la o înrolare masivă în armata imperiului austro-ungar. În acest război, Transilvania nu a fost doar o zonă contencioasă între Regatul României și Austro-Ungaria, ci și un factor de primă importanță în arsenalul politicii internaționale de război¹. Din Transilvania, în intervalul 1 august 1914-1 noiembrie 1918, au fost mobilizați în cadrul armatei austro-ungare 926.500 de bărbați, ceea ce reprezenta

¹ Ioan-Aurel Pop, Thomas Nagler, Magyari Andras,(coordonatori), *Istoria Transilvaniei*, Ediția a II-a, Centrul de studii transilvane, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2016, p. 467.

Efortul militar al populației românești din plasa Cehu Silvaniei în timpul Marelui Război

destul de mult în raport cu populația provinciei². În acest context, românii din Transilvania s-au înrolat în număr mare, participând cu speranța că soarta lor se va ameliora la sfârșitul acestei conflagrații mondiale.

În studiul de față, voi încerca identificarea atitudinii populației și a spiritului de sacrificiu din timpul conflagrației mondiale, într-un cadru teritorial relativ restrâns - plasa Cehu Silvaniei din comitatul Sălaj. Pentru acest lucru, voi analiza în prima parte efortul militar al locuitorilor români pe întreaga unitate administrativă din comitatul Sălaj, iar în a doua parte, la nivelul mai restrâns, prin populația românească a patru notariate ce cuprindeau în total 15 comune. La acest ultim nivel, se va aprofunda și mai mult efortul militar și urmările asupra populației civile, obligată în continuare la privațiuni datorate invalidității sau lipsei „capului” de familie decedat pe front. Ne vom folosi pentru acest demers științific, în principal, de datele publicate de Paul Abrudan³ cu privire la participarea sălăjenilor la Primul Război Mondial, și de informațiile nepublicate, pentru cele 15 comune, păstrate în *Fondul Prefectura - Invalizi, Orfani și Văduve de Război al Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Sălaj*.

Așa cum am menționat, în acest război, au fost mobilizați și locuitorii plasei Cehu Silvaniei. Aceștia, conform recensământului din 1910 întocmit de autoritățile maghiare, numărau 48 de localități (10 în actualul județ Satu Mare, 12 în Sălaj și 26 în Maramureș), cu o populație totală de 42.767⁴. Populația românească angrenată în acest conflict, pentru comitatul Sălaj, a cuprins 233 de localități din totalul de 242 și avea o populație de 146.974 persoane. Soldații înrolați pe front au fost în număr de 24.989, din care 23645 în prima linie a frontului, iar 1344 pentru servicii auxiliare purtării războiului. Astfel, din plasa Cehu Silvaniei, una din cele șase plăși ale comitatului, au fost mobilizați din cele 45 de localități componente, 5.325 de bărbați dintr-o populație totală de 28.391 persoane. Comparând numărul localităților din comitat și plasa Cehu Silvaniei rezultă că acestea reprezintă 19% din totalul localităților cu populație românească ce au avut bărbați combatanți pe front. De asemenea, analizând proporția celor care au luat parte la mișcările impuse de război, rezultă că soldații de naționalitate românească din plasa amintită au reprezentat 21% din totalul soldaților români din Sălajul istoric. Dintre aceștia, cei mai mulți, 5.070 de soldați, au fost înrolați și au participat la bătălii în prima linie a frontului și doar 282 în partea secundară a acestuia sau pentru servicii auxiliare⁵.

Tabel nr. 1. Eroi, invalizi, veterani, orfani și văduvele de război în comitatul Sălaj și plasa Cehu Silvaniei

Comitatul/ plasa	Soarta îndurată în timpul războiului						În urma decedaților și dispăruților au rămas	
	Morți în timpul războiului	Morți în temniță, în părăsire în spital	S-au reîntors acasă			Dispăruți	Văduve	Orfani
			Ca invalizi	Răniți, bolnavi dar în prezent sunt sănătoși	Deplin sănătoși			
Sălaj	2227	522	1136	1693	17735	1697	1995	4386
Cehu Silvaniei	473 21,23%	111 21,26%	245 21,56%	246 14,53%	3827 21,57%	462 27,22%	377 18,89%	806 18,37%

² Ioan Bolovan, *Primul Război Mondial și realitățile demografice din Transilvania. Familie, moralitate și raporturi de gen*, Ed. Școala Ardeleană, 2015, p. 18.

³ Paul Abrudan, *Documente inedite privind participarea sălăjenilor la revoluția din 1918 și unirea Transilvaniei cu România*, în „Acta Musei Porolissensis”, vol. V, Zaláu, 1981, pp. 477-489.

⁴ Ioan Adam, Ioan Pușcaș, *Izvoare de demografie istorică. Secolul al XIX-lea - 1914. Transilvania*, vol. II, București, 1987, p. 516.

⁵ Paul Abrudan, *op. cit.*, pp. 477-489.

*Sursa: Paul Abrudan, *Documente inedite privind participarea Sălăjenilor la revoluția din 1918 și unirea Transilvaniei cu România*, în A.M.P., vol. V, Zalău, 1981, pp. 477-489 .

Soarta recruților a fost diferită, în funcție de fronturile în care au luptat. Dacă în comitatul Sălaj, au murit pe front 4446 soldați români, în plasa Cehu Silvaniei numărul acestora a fost de 1046 (22,85 % din totalul celor decedați)⁶. Dintre aceștia 473 au murit pe câmpul de luptă, alți 111 au murit în lagăre sau în spitale datorită rănilor primite, iar un număr de 462 au fost dați dispăruți⁷. Invalizi de război au fost declarate 245 persoane, iar în timpul luptelor au fost răniți 246 soldați⁸. Un număr de 3872 recruți s-au întors sănătoși și și-au reluat viața normală în familie.

După cei decedați și dispăruți au rămas 377 de văduve și 806 copii orfani în plasa Cehu Silvaniei⁹. Dacă în Sălajul istoric, numărul acestor femei rămase văduve era de 1995, rezultă că cele din unitatea administrativă analizată reprezintă 18,89% din total. La fel, dacă orfanii din comitat au fost 4386, în plasă cei 806 reprezintă 18,36 % din totalul acestora.

Marea majoritate a românilor din plasa Cehu Silvaniei au fost plugari, 5265 persoane, cum era normal în acele timpuri. Alături de ei au mai fost concentrați 41 de intelectuali și 46 de meseriași și comercianți¹⁰. Faptele lor de arme au fost răsplătite, în cei cinci ani de război, cu 305 decorații și medalii militare¹¹.

Pentru a ajuta familiile celor care au murit sau au suferit în timpul războiului, statul român, prin diversele sale instituții, a încercat clarificarea situației lor juridice și financiare. În acest sens, obligă notariatele comunale din comitatul Sălaj să întocmească „tablouri” (tabele – n.a.) cu invalizii, orfanii și văduvele de război. Astfel de tabele sunt păstrate și la S.J.A.N. Sălaj pentru 4 notariate din plasa Cehu Silvaniei, întocmite de notari și contrasemnate de pretorul plasei, în anul 1922¹². Toate cele 15 comune au avut de suferit de pe urma războiului deoarece au avut locuitori mobilizați pe front, eroi, invalizi, văduve și orfani.

În privința numărului eroilor, calculat pentru localitățile în discuție, acesta este de 179 persoane¹³. Dacă la nivelul plasei numărul acestora a fost de 1.046, rezultă că numărul eroilor din eșantionul de 15 localități are o pondere de 17,11 % din totalul acestora. Menționăm că aici nu sunt trecuți eroii necăsătoriți. Cei mai mulți provin din notariatul Bicz (49), urmați de cei din notariatul Lelei (46), Ulmeni (43) și Ariniș (38). De menționat că aproape toți aceștia au avut gradul de soldat la data decesului (172), unul singur a fost fruntaș și 6 au fost caporalii¹⁴.

Aceștia au fost încorporați atât în unitățile armatei imperiale, cât și în regimentele de honvezi, regimentele ale administrației maghiare din imperiu. Cei mai mulți eroi au fost încorporați în Regimentul 51 infanterie (81) și regimentul 32 honvezi (79). Pe lângă aceștia, puțini au fost repartizați la alte regimente, și anume 3 în Regimentul 1 honvezi, 6 în Regimentul 61 infanterie, 3 în Batalionul 23 Vânători de munte, 2 în Regimentul 104 infanterie, și, câte unul,

⁶ *Ibidem*, pp. 477-489.

⁷ *Ibidem*, pp. 477-489.

⁸ *Ibidem*, pp. 477-489.

⁹ *Ibidem*, pp. 477-489.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 477-489.

¹¹ *Ibidem*, pp. 477-489.

¹² Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj, Fond Prefectura - Invalizi, Orfani și Văduve de Război (în continuare S. J. A. N. Sălaj); Tabloul văduvelor, Secretariatul Arghihat, nr. inv. 110, ff. 2-4; Tabloul Orfanilor, Secretariatul cercual Șilimeghiu, nr. inv. 126, ff. 2-8; Tabloul orfanilor de război, Secretariatul cercual Leleiu, nr. inv. 122, ff. 2-10; Tabloul Orfanilor de război, Secretariatul cercual Bicz, nr. inv. 123, ff. 3-10.

¹³ S.J.A.N. Sălaj, *op. cit.*

¹⁴ *Ibidem*.

Efortul militar al populației românești din plasa Cehu Silvaniei în timpul Marelui Război

în Regimentul 2 Care de Luptă, Regimentul 82 infanterie și Regimentul 64 infanterie¹⁵.

Tablel nr. 2. Situația statistică a eroilor români din eșantionul de 15 localități din plasa Cehu Silvaniei

	Notariatul Bicz	Notariatul Ulmeni	Notariatul Ariniș	Notariatul Lelei	Total	Procent plasă	Procent comitat
Total eroi	52	43	38	46	179		
Eroi români	50	28	37	26	141	13,47%	3,17%

*Sursa: S.J.A.N. Sălaj, *Fond Prefectura – Invalizi, Orfani și Văduve de Război; Tabloul văduvelor, Secretariatul Arghihat*, nr. inv. 110, ff. 2-4; *Tabloul Orfanilor, Secretariatul cercual Șilimeghiu*, nr. inv. 126, ff. 2-8; *Tabloul orfanilor de război, Secretariatul cercual Leleiu*, nr. inv. 122, ff. 2-10; *Tabloul Orfanilor de război, Secretariatul cercual Bicz*, nr. inv. 123, ff. 3-10.

În privința locului morții pe front, lucrurile menționate în aceste tabele sunt mai complexe. Cei mai mulți soldați au murit pe frontul de est, „frontul rus” cum este mai des amintit de aceste documente. Astfel, pe întinderea mare a acestuia, în Galiția, Bucovina sau Munții Cărlibaba, sau jertfit din zona noastră în discuție 60 de bărbați. Apoi, pe frontul italian, în Triest, Bolzano, Isonzo, s-au sacrificat alți 43 de soldați. Pe frontul secundar din Serbia și-au sacrificat viața alți 11 soldați. În urma rănilor primite în timpul confruntărilor, în spitalele militare din Budapesta, Mișcolc, Dej, Arad, și-au mai pierdut viața încă 16 combatanți. De asemenea, au fost dați dispăruți în confruntările armate alți 24 soldați, alți 6 au murit în timp ce erau prizonieri în lagăre, iar alți 9 în alte locuri decât cele menționate până acum. După terminarea Marelui Război, ca urmare a rănilor primite, au decedat în localitățile de baștină alți șapte ostași¹⁶.

Tot acum, am cercetat și anii în care aceștia și-au sacrificat viața în timpul Primului Război Mondial, cât și decesele survenite după încheierea acestuia, datorită rănilor sau bolilor dobândite atunci când a luptat pe front. Astfel, în 1914, pentru cele 15 comune din plasa Cehu Silvaniei, s-au jertfit 21 de combatanți, cei mai mulți în războiul împotriva Serbiei. În anul 1915, numărul eroilor crește la 31, iar în anul 1916 la 37. Acest ultim an, înregistrează cele mai mari jertfe, pentru bărbații înrolați din plasa Cehu Silvaniei, ele datorându-se îndeosebi luptelor din Bucovina și Galiția. În 1917 se păstrează același număr ridicat al sacrificiilor umane prin moartea altor 35 de soldați, de această dată predominând cei de pe frontul italian. Ultimul an al confruntărilor militare, așa cum este firesc, a „secerat” mai puține vieți (21), mai ales că soldații vor fi demobilizați în lunile octombrie și noiembrie. Pe lângă aceste jertfe, în timpul războiului, au mai pierit din cele 4 notariate alți 27 de oameni cărora nu li se menționează anul decesului. Numărul decedaților datorat confruntărilor armate nu s-a terminat odată cu sfârșitul acestuia. Documentele studiate pentru această cercetare consemnează între anii 1919-1922, moartea a altor 7 bărbați, ca urmare a rănilor sau bolilor primite pe perioada înrolării în armata austro-ungară.

Tablel nr. 3. Situația statistică a văduvelor și orfanilor români din eșantionul de 15 localități din plasa Cehu Silvaniei

	Notariatul Bicz	Notariatul Ulmeni	Notariatul Ariniș	Notariatul Lelei	Total	Procent plasă	Procent comitat
Total văduve	45	38	39	46	168		
Văduve românce	43	22	37	27	129	34,21%	6,46%
Total orfani	95	80	80	98	353		
Orfani români	93	49	76	53	271	33,62%	6,17%

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ *Ibidem.*

*Sursa: S.J.A.N. Sălaj, *Fond Prefectura - Invalizi, Orfani și Văduve de Război; Tabloul văduvelor, Secretariatul Arghișat*, nr. inv. 110, ff. 2-4; *Tabloul Orfanilor, Secretariatul cercual Șilimeghiu*, nr. inv. 126, ff. 2-8; *Tabloul orfanilor de război, Secretariatul cercual Leleiu*, nr. inv. 122, ff. 2-10; *Tabloul Orfanilor de război, Secretariatul cercual Bicaz*, nr. inv. 123, ff. 3-10; *Tabloul Orfanilor de război, de ambii părinți din Secretariatul cercual Cehu Silvaniei*, nr. inv. 124, f. 2; *Tabloul invalizilor, văduvelor și orfanilor de război, Secretariatul cercual Cehu Silvaniei*, nr. inv. 93, ff.1-2.

În urma acestor decese, au rămas fără sprijinul ”capului” de familie numeroase văduve și orfani. Conform aceleiași surse, în cele 15 așezări din plasa Cehu Silvaniei, numărul văduvelor a fost de 168, din care 128 au fost de naționalitate română¹⁷. Aproape toate au fost căsătorite legal, numai trei (2 din notariatul Ulmeni și una din notariatul Ariniș) fiind în relație de concubinaj la înrolarea partenerului în război. Cele mai multe văduve sunt în notariatul Lelei (46), apoi în notariatul Bicaz (45), Ariniș (39) și Ulmeni (38). Comparând numărul acestora față de totalul văduvelor din plasă (377 femei), văduvele de soldați români din cele 4 notariate reprezintă 34,21%. Raportând numărul lor pentru toate văduvele din comitat, unde acesta număra 8386 persoane, ponderea din eșantionul de 15 localități este de 2,91 %.

În privința numărului de copii orfani pe care acestea îi aveau în grijă, după moartea soțului de pe front, el variază de la văduve fără copii până la văduve cu cinci copiii. Cea mai mare pondere o au văduvele cu 2 copii (59 femei), apoi cele cu un copil (58), cu 3 copii (24) și 4 copii (18). O singură femeie din notariatul Ariniș a rămas văduvă cu 5 copii. La acestea se adaugă cele trei femei necăsătorite, două cu un copil și una cu trei copii.

Orfanii rămași în urma decesului eroilor sunt de asemenea în număr mare pentru cele 4 notariate, numărul acestora este de 353 de minori, din care 271 de naționalitate română¹⁸. Erau considerați orfani cei care nu au împlinit vârsta de 18 ani și, ca urmare, puteau beneficia de ajutoare din partea statului. Situația cea mai grea au avut-o orfanii de ambii părinți, deoarece, pe lângă decesul tatălui pe front, între timp a survenit și moartea mamei. În zona Cehului sunt consemnați în această situație 22 de copii, aceștia fiind acum în grija tutorilor (bunici, unchi sau mătuși). Cele mai multe cazuri sunt în notariatul Bicaz (14), urmate de câte alte 4 în notariatele Ulmeni și Lelei. Orfanii de tată sunt în număr de 331, dintre 94 care în notariatul Lelei, 81 în notariatul Bicaz, 80 în notariatul Ariniș și 76 în notariatul Ulmeni.

Dacă numărul orfanilor din comitat era de 4.386, cei 806 din cercul Cehu Silvaniei reprezintă 18,37% din totalul acestora. Ponderea copiilor români rămași fără un părinte datorită războiului, din cele doar 15 localități, care au înregistrat 271 de orfani, este de 33,62% în cadrul plasei, și 6,17% în cadrul comitatului.

În concluzie, efortul militar al populației românești din plasa Cehu Silvaniei s-a subscris celui general al populației românești din Transilvania. Participarea și înrolarea în număr mare, la fel ca în toate comitatele ardelenelocuite de români, a făcut ca și „tributul de sânge” să fie pe măsură. Numărul mare al eroilor, invalizilor, văduvelor și orfanilor de război, a dus la îngreunarea situației familiale pentru sute de familii din această zonă. Îmbunătățirea situației lor economice prin intervenția tănărului stat român, precum și realizarea Marii Uniri, a condus la sentimentul că efortul militar nu a fost zadarnic, iar urmașii lor vor avea o existență demnă în Regatul României.

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ *Ibidem.*

Efortul militar al populației românești din plasa Cehu Silvaniei în timpul Marelui Război

	Notariatul Bicaz	Notariatul Ulmeni	Notariatul Ariniș	Notariatul Lelei	Total	Procent plasă	Procent comitat
Total văduve	45	38	39	46	168		
Văduve românce	43	22	37	27	129	34,21%	6,46%
Total orfani	95	80	80	98	353		
Orfani români	93	49	76	53	271	33,62%	6,17%

Augustin Leontin Gavra

Coordonator Prof. univ. dr. Bolovan Ioan
Școala doctorală Studii de Populație și Istoria Minorităților
club_cehu@yahoo.com